

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра германських мов і зарубіжної літератури

Дипломна робота
магістра

з теми: «**ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ
ПРОБЛЕМАТИКИ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. М. КУТСЬ**»

Виконала: студентка 2 курсу
Angb1-M17 групи
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська), додаткова
спеціальність 014 Середня освіта (Мова і
література (німецька)
Матвійчук Олександра Валеріївна

Керівник:
Голубішко І.Ю., кандидат філологічних
наук, доцент, доцент кафедри
германських мов і зарубіжної літератури

Рецензент:
Абрамович С.Д., доктор філологічних
наук, професор, завідувач кафедри
слов'янської філології та загального
мовознавства

Кам'янець-Подільський - 2018 року

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Творчість Дж. М. Кутсі в оцінці сучасного літературознавства	7
Висновки до розділу 1.....	15
Розділ 2. Творчість Дж. М. Кутсі і «роман про митця» у новітній літературі.....	16
Висновки до розділу 2.....	34
Розділ 3. Художня версія обставин життя і творчості Ф. М. Достоевського у романі "Володар Петербурга".....	35
Висновки до розділу 3.....	46
Розділ 4. Роман «Фо» як метатекст.....	48
Висновки до розділу 3.....	66
Розділ 5. Особливості художнього осмислення проблеми "Література – реальність" у романі «Елізабет Костелло».....	68
Висновки до розділу 5.....	79
Висновки.....	80
Список використаних джерел.....	85

ВСТУП

Джон Максвелл Кутсі (1940 р. н., Кейптаун, ПАР; інші варіанти написання прізвища – Кутзее, Кутзеє) – англомовний письменник (жив раніше у ПАР, з 2006 р. громадянин Австралії), лауреат Нобелівської премії 2003 року в галузі літератури, володар двох Букерівських премій (за роман «Життя та часи Міхаеля К.» у 1983 р. і за роман «Безчестя» у 1999 р.) та призер не лише найбільшої південноафриканської нагороди Central News Agency Literary Award, а й багатьох інших. Про вагомість творчого доробку Дж. М. Кутсі та його сучасне визнання свідчить безліч престижних нагород у царині літератури, а також робота дослідницького Центру Гаррі Ренсома при Техаському університеті США (Harry Ransom Center), у якому провідним спеціалістом з творчості Дж. М. Кутсі є Д. Атвелл.

Художній доробок Дж. М. Кутсі нараховує тринадцять романів «Dusklands» (1974), «In the Heart of the Country» (1977), «Waiting for the Barbarians» (1980), «Life & Times of Michael K.» (1983), «Foe» (1986), «Age of Iron» (1990), «The Master of Petersburg» (1994), «Disgrace» (1999), «Elizabeth Costello» (2003), «Slow Man» (2005), «Diary of a Bad Year» (2007), «The Childhood of Jesus» (2013), «The Schooldays of Jesus» (2016), автобіографічна трилогія («Boyhood: Scenes from Provincial Life» (1997), «Youth: Scenes from Provincial Life II» (2002), «Summertime» (2009)) та збірки критичних і публіцистичних есе.

Романна проза письменника найбільш повно досліджувалася з позицій постколоніальної критики зарубіжними (Д. Атвеллом, Л. Бейлі, М. Бреною, М. Воганом, Дж. Девідсоном та ін. [56; 57; 58; 91; 65]) та російськими дослідниками (О. Ю. Анциферовою, О. О. Павловою, К. О. Струковою [2; 39; 43]), відтак її вписано в контекст мультикультуралізму і постколоніалізму, оскільки Дж. М. Кутсі є одним із вихідців колишньої британської колонії ПАР. Дослідники звертаються до аналізу різних аспектів творчості Дж. М. Кутсі: лінгвостилістичних особливостей, жанрової форми творів, специфіки образів,

проблематики романів. У вітчизняному літературознавстві творчість Дж. М. Кутсі майже не вивчалась; існують поодинокі розвідки О. В. Кеби, присвячені дослідженню жанрової специфіки твору «Володар Петербурга» та деконструкції мови в романі «Безчестя», стаття Г. І. Соболевської, у якій досліджується роман «Володар Петербурга» в імагологічному аспекті [25; 26; 42], а також мовознавчі роботи Н. П. Ізотової, яка вивчає специфічні нарративні коди, що становлять підґрунтя ігрової тональності творів письменника [19-21].

Дискусійними проблемами вивчення творчості Дж. М. Кутсі є періодизація та жанрове визначення майже кожного з романів автора. Мало не всі твори письменника вписуються в постколоніальний дискурс, однак виокремлюються три романи – «Фо» (1986), «Володар Петербурга» (1994), «Елізабет Костелло» (2003), у яких теми расової нерівності, насилля, жорстокості й людського приниження усуваються на другий план, натомість актуалізуються проблеми творчості, нюансів творчого акту й виникнення художнього тексту, співвідношення реальності й художньої вигадки, що є основними темами роману про митця. Слід зазначити, що поетика цих творів, на жаль, вивчалась не надто детально, хоча деякі дослідники фіксують наявність постмодерністських прийомів (інтертекстуальність, метапрозаїчність) і звертають увагу на зображення творчого процесу в романах, однак не виводять на перший план художньо-естетичні проблеми.

Тому попри численні зарубіжні дослідження та окремі наукові розвідки вітчизняних науковців, присвячених різним аспектам творчості Дж. М. Кутсі, вона поки не отримала адекватного осмислення. Поза увагою дослідників залишилися відповідність художньо-естетичної проблематики романів письменника їх художній структурі – специфіці сюжетно-композиційної організації, наративу, хронотопу, системі мотивів, інтертекстуальності. Отже, недостатня вивченість художньо-естетичної проблематики у творчості Дж. М. Кутсі обумовлює необхідність дослідження таких романів автора, як «Фо», «Володар Петербурга», «Елізабет Костелло», що є **актуальним завданням** у контексті магістральних пошуків сучасного літературознавства,

спрямованих на вивчення новітньої світової літератури.

Мета роботи – осмислити специфіку художньо-естетичної проблематики у творчості Дж. М. Кутсі та особливості її поетико-стильового втілення.

Поставлена мета зумовила вирішення таких **завдань**:

- систематизувати напрямки літературознавчих розвідок, присвячених творчості Дж. М. Кутсі й виявити проблемні питання дослідження доробку письменника в сучасній літературній критиці;

- окреслити соціокультурний та історико-літературний контекст творчості Дж. М. Кутсі;

- розглянути романи письменника в контексті англomовного роману про митця ХХ-ХХІ століття;

- вивчити теорію інтертекстуальності й саморефлексивності для дослідження жанро- й структуротвірних особливостей романів письменника;

- проаналізувати сюжетно-композиційну, образну, наративну, мотивну специфіку постмодерністської модифікації художньо-естетичної проблематики.

Об'єктом дослідження є романи Дж. М. Кутсі «Фо», «Володар Петербурга», «Елізабет Костелло». Об'єктом вибіркового аналізу є також романи «Безчестя» та «Повільна людина».

Предмет дослідження – поетика, проблематика та жанрова специфіка роману про митця у творчості Дж. М. Кутсі.

Мета й завдання дисертації визначили застосування таких **методів дослідження**: *порівняльно-історичного методу*, який дозволив окреслити контекст творчості письменника в аспекті провідних тенденцій доби; *історико-генетичного*, який сприяє виявленню генезису жанрового різновиду роману про митця та його еволюційних змін у діахронії; *системного аналізу* при розгляді феномену «саморефлексивності», а також класифікації міжтекстових зв'язків; *жанрово-типологічного* для визначення жанрових модифікацій роману про митця та їхньої специфіки у творчості Дж. М. Кутсі; *інтертекстуального й мотивного аналізу* для виокремлення провідних мотивів та інтертекстуальних джерел досліджуваних романів; *методик сучасної наратології* для вивчення

оповідної структури творів Дж. М. Кутсі, пов'язаної із саморефлексивним модусом письма й метапрозаїчністю; *комплексного аналізу* художнього тексту, необхідного для дослідження специфіки поетики й проблематики романів про митця у творчості Дж. М. Кутсі.

Теоретико-методологічну базу дисертаційного дослідження становлять розвідки з теорії жанру (М. М. Бахтіна, Т. В. Бовсунівської, Н. Л. Лейдермана, Д. С. Лихачова, Г. М. Поспєлова) та жанрового різновиду «роман про митця» (М. М. Бахтіна, Н. Д. Білик, Н. С. Бочкарьової, С. О. Варецької); літературознавчі праці, присвячені вивченню теорії інтертекстуальності (Р. Барта, Ж. Женетта, І. П. Ільїна, Ю. Крістевої, Н. О. Фатєєвої та ін.); дослідження теоретиків «саморефлексивного» роману та феномену «метапрози» (О. Ю. Анциферової, П. Во, В. Б. Зусєвої-Озкан, М. Н. Липовецького, Л. Хатчеон та ін.).

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування її результатів при підготовці курсу історії зарубіжної літератури ХХ-ХХІ століття, зокрема, сучасної англомовної літератури, а також при розробці спецкурсів і спецсемініарів, присвячених вивченню проблемі розвитку літератури ХХ-ХХІ ст., особливо жанровим модифікаціям роману та постановці в них художньо-естетичних проблем.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (92 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 92 сторінки, із яких 83 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

Проведене у магістерській роботі дослідження творчості Дж. М. Кутсі дає змогу зробити висновок про те, що в його романах переважає художньо-естетична проблематика, тобто такі змістові аспекти, як тема творчості і митця, проблема створення художнього тексту, співвіднесеності реальності й художнього вимислу. У проаналізованих романах "Фо", "Володар Петербурга", "Елізабет Костелло" головними героями є митці, а текстам творів притаманна інтертекстуальність та саморефлексивність.

Загалом творчий доробок Дж. М. Кутсі неодноразово ставав предметом літературознавчої рефлексії, у якій переважають постколоніальні розвідки, адже в більшості романів письменника висвітлений соціально-політичний дискурс ПАР та проблематика, властива постколоніальним творам (расові й етнічні конфлікти, проблеми еміграції та асиміляції, соціальної нерівності, взаємодії культури домініону і метрополії). Можна виокремити низку робіт, присвячених вивченню жанрової природи творів Дж. М. Кутсі, у яких дослідники помічають схильність автора до метапрозаїчності. Серед наратологічних студій прози письменника домінують розвідки, у яких аналізуються проблеми мови/письма та владного дискурсу (автора/тексту). Деякі літературознавці відзначають сповідальний характер творів та наявність коментарю щодо художньої творчості, тим самим натякаючи на їх саморефлексивність. Романи «Фо», «Володар Петербурга», «Елізабет Костелло» були досліджені з точки зору постколоніальної критики, проте, актуалізована тема творчості та мистецтва й особливості поетики цих творів дозволяють розглядати їх у контексті сучасної англійської літератури, у якому такі жанрові різновиди, як «роман про митця», метароман стають дедалі частотнішим явищем.

Метапрозою у літературознавстві називають художні твори, у яких розкривається сам процес створення цього твору та акцентується увага на певній штучності, «літературності» тексту. Досліджуючи метапрозу, літературознавці намагаються виділити певний тип письма, називаючи його несинонімічними

термінами: самопороджувальним, самореферентним, самоусвідомлюваним. Вказані визначення найчастіше акцентують певний оповідний прийом й охоплюють лише метарівень твору (план коментування написаного). Найбільш влучним є визначення метапрози як роду саморефлексивного письма, адже саморефлексія постає не лише на рівні оповіді (метарівень), а й на рівні розгортання подій (імена персонажів, їх внутрішній світ та доля постійно підкреслюють, що твір – штучний авторський конструкт, створений на основі попередніх літературних традицій і конвенцій).

Під час аналізу художнього доробку Дж. М. Кутсі ми дійшли висновку, що у його творчості викристалізуються три модифікації роману про митця, в яких поєднуються різні жанрові форми. У романах письменника відбувається зсув у структурі сюжетно-композиційної побудови, що призводить до трансформації романної форми: у кожному романі – «Володар Петербурга», «Фо», «Елізабет Костелло» - відповідно переважає або життєпис (роман-біографія), або творіння митця (роман про роман), або міркування про мистецтво (роман-есе).

У романі «Володар Петербурга» на перший план виходить життєпис митця, тому там має місце взаємопроникнення жанру біографії і жанру роману, і утворюється нова гібридна форма – роман-біографія. Акцент у творі перенесено з життєвої біографії на процес творчості і творіння «нового світу». У центрі уваги роману «Фо» – творчий акт, процес написання роману, який ми читаємо. У ході аналізу роману виділена двопланова структура: 1) роман героїв (розгортання подій); 2) коментування написаного (світ літературної творчості, процес створення «роману героїв») – метаструктурний рівень, що свідчить про таку романну модифікацію, як роман про роман. Межа між двома «світами» перетинається лише автором-творцем тексту, яким є головна героїня твору – Сьюзен Бартон. У творі «Елізабет Костелло» акцент зміщується на роздуми (міркування) про мистецтво, які оформлено у вигляді вставних текстів (есеїстики), що трансформує роман про митця в роман-есе. Цілісність роману «Елізабет Костелло» утримується переплетенням романного та есеїстичного планів, які взаємодоповнюють один одного й утворюють складну комбіновану

художньо-філософську структуру твору. Водночас домінування одного з елементів тричастинної структури роману про митця, яке впливає на трансформацію жанрової форми, передбачає наявність інших двох складників, які є менш вираженими в тексті. Так, у всіх указаних романах Дж. М. Кутсі, які є різними модифікаціями роману про митця, присутні й життєпис письменника, і витвори художника, і роздуми про мистецтво, які мають різні міри свого прояву.

Основний конфлікт роману про митця між Життям і Мистецтвом (Митцем і Людиною, Митцем і суспільством, Богом) у романах «Володар Петербурга», «Фо», «Елізабет Костелло» зазнає змін під впливом концепції «смерті автора», згідно з якою замість самостійного автора джерелом висловлювання стає знеособлений текст. Автор перетворений на скриптора, а головну роль відіграє читач, який об'єднує в процесі читання всі можливі смисли тексту. Таким чином, митець уже не є суб'єктом творчості; художник поступається своїм місцем невідомому, безособовому текстові. У такий спосіб Дж. М. Кутсі у романах репродукує ідею «прото-письма» Ж. Дерріда, яке передує усному мовленню і мисленню, й одночасно присутнє в них у прихованій формі, таким чином «письмо» володіє не меншим творчим потенціалом, ніж голос і логос.

Переосмислено й сам образ митця в аналізованих творах. Художник кінця ХХ століття більше не володіє творчою силою, яка здатна гармонізувати хаос навколишньої дійсності, а є відображенням сучасного світу, набуваючи таких самих рис – ненадійність, хиткість, невпевненість. Образ автора (митця) стає цитатою, ремінісценцією, а іноді, навіть, симулякром, який втілює в собі відпрацьовану копію, літературний штамп. Уся система образів має характер штучності, оскільки персонажі постійно підкреслюють свій «книжний» статус, акцентують свою створеність й фальшивість. У центрі уваги в романах опиняється не життя та особистість, а творча свідомість митця, яка зазнає метаморфози, що не залежать від волі автора: навколишня дійсність трансформована в художній світ, а реальність постає як літературний текст. Процес творчості знеособлено, а сама творчість стає могутнішою за митця й володіє силою, здатною «потопити» художника. У романі «Володар Петербурга»

творчість метафорично представлено в образі біса, який захоплює митця, підкорюючи його собі й змушуючи писати картини недозволеного. Метафорою творчості у романі «Фо» стає неприборкана стихія океану, яка хитає своїми водами корабель, капітаном котрого є художник, позбавлений будь-яких орієнтирів. А от у романі «Елізабет Костелло» творчість уособлено у вигляді сили, що може зруйнувати особистість митця, якщо той є «жбаном оскуділим». Сама тема творчості є наскрізною в усіх вказаних романах і втілена в різних своїх варіантах: пошуках смислу творчості, його естетичної сторони, долі письменника і його спадщини, місії художника і його місця в сучасному світі.

Кожен із романів Дж. М. Кутсі проблематизує співвідношення реальності і вимислу, а художній світ творів привертає увагу до своєї фікціональності, штучності. У творах відчутна певна динаміка розвитку саморефлексивності: від імпліцитного прояву (у романі «Володар Петербурга») до виразно відчутного – коментування написаного в романі «Фо» та коментування самого коментування в «Елізабет Костелло». У вказаних романах відбувається руйнування літературних умовностей за рахунок метарефлексії, яка не дає читачеві забути, що твір – авторський конструкт, штучно створений письменником. У всіх творах присутні текстові «повернення» наприкінці творів до попередніх частин, що замикають романи на собі й дозволяють говорити про наявність саморефлексивного письма. У романах «Володар Петербурга», «Фо» та «Елізабет Костелло» можна виокремити майже всі форми літературної саморефлексії (паратекстуальні форми, критичне осмислення письменником художньої практики інших авторів; теоретизування художником про літературу та форми внутрішньотекстової саморефлексії, що проявлено у вигляді гри межами між двома планами та співвідношенням «життєвості» і «літературності»; авторські палімпсести – розвиток одного тексту з плином часу у свідомості автора (остання з форм представлена лише в «Елізабет Костелло»)), які по-різному втілюються й підкреслюють моделювальну природу текстів.

Помітно зростає інтертекстуальність романів, разом з якою збільшується й роль читача: якщо в «Митці Петербурга» текстами-донорами є твори

Ф. М. Достоевського, образ якого втілено в романі, у романі «Фо», окрім творів письменника Д. Дефо – одного із персонажів роману, літературний інтертекст розширений до меж різнорівневих дискурсів, які вводяться персонажами твору. У романі «Елізабет Костелло» інтертекстуальним джерелом стає весь літературний світ, відомий героїні-письменниці – alter ego самого Дж. М. Кутсі. Завдяки нарощуванню інтертекстуальності в аналізованих романах простежується зростання транстекстових відносин (за Ж. Женеттом). У романі «Володар Петербурга» окрім інтертекстуальності чітко виокремлюються паратекстуальність, а от у «Фо» та «Елізабет Костелло» можна побачити міжтекстові відносини інших типів (архітекстуальність, гіпертекстуальність, метатекстуальність). Паратекстуальність і гіпертекстуальність у «Фо» і в «Елізабет Костелло» перебуває у відносинах інтерференції, оскільки наративи романів, які пов'язані з основними паратекстами, осміюють та пародіюють певні літературні кліше (просвітницький роман, феміністичну прозу у «Фо» й реалістичний любовний роман у «Елізабет Костелло» відповідно). Проте, лише останній із вказаних романів («Елізабет Костелло») побудовано як гіпертекст, в основі котрого закладено всі типи транстекстових відносин, що, у свою чергу, є одним із основних структуротвірних чинників твору. Отже, романи Дж. М. Кутсі є різними постмодерністськими модифікаціями роману про митця: «Володар Петербурга» – романом-біографією, «Фо» – романом про роман, «Елізабет Костелло» – романом-есе, про що свідчать усі шари поетики вивчених творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анцыферова О. Ю. Литературная саморефлексия и творчество Генри Джеймса: монография. Иваново: Ивановский гос. ун-т, 2004. 468 с.
2. Анцыферова О. Ю. Университетский роман Дж. М. Кутзее: постколониальная модификация жанра // Вестник Пермского ун-та. Российская и зарубежная филология. Пермь: ПГУ, 2009. № 1. С. 72 – 78.
3. Бахтин М. М. Проблемы творчества Достоевского. Ленинград, 1929. 416 с.
4. Бахтин М. М. К исторической типологии романа // Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. С.188 – 198.
5. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике // Вопросы литературы и эстетики. Москва: Худож. лит., 1975. С. 234 – 407.
6. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Худож. лит., 1975. 504 с.
7. Беззубцев-Кондаков А. Е. Двусмысленность пустыни. Про творчество Дж. М. Кутзее [Электронный ресурс]: Топос. 2009. URL: <http://www.topos.ru/article/6548> (дата звернення 23.04.2016)
8. Билык Н. Д. Английский реалистический роман о художнике послевоенных десятилетий (основные проблемы и тенденции): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: специальность 10.01.05 – литература стран Западной Европы, Америки, Австралии. Киев, 1987. 17 с.
9. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
10. Бочкарева Н. С. Роман о художнике как «роман творения» в литературе Западной Европы и США конца XVIII – XIX вв.: генезис и поэтика: автореф. дисс. ... доктора филол. наук: спец. 10.01.03 – Западноевропейская литература. Москва, 2001. 32 с.
11. Бочкарева Н. С. Роман о художнике как «роман творение»: генезис и поэтика: монография. Пермь: из-во Пермского гос. университета, 2001. 252 с.

12. Бройтман С. Н. Историческая поэтика: учеб. пособие. Москва: Издательский центр Академия, 2004. 352 с.
13. Варецька С. О. Роман про митця: постмодерна варіація (на прикладі романів «Бляшаний барабан» Г. Грасса, «Сестра сну» Р. Шнайдера, «Парфуми» П. Зюскінда) // Питання літературознавства / Problems of Literary Criticism. 2013. № 88. С. 144 – 156.
14. Гребенчук Я. С. Проблема «филологического романа» в английской литературе («Попугай Флобера» Дж. Барнса, «Чаттертон» П. Акройда, «Одержимость» А. Байет): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (литература стран германской и романской языковых семей). Воронеж, 2008. 18 с.
15. Григорьева К. А. Автобиографическая трилогия Дж. М. Кутзее: жанровое своеобразие: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья. Саратов, 2014. 194 с.
16. Гудкова Я. Г. Трансформация романа-эссе в творчестве Дж. М. Кутзее // Метаморфозы жанра в современной литературе: сбор. науч. статей / под ред. Соколовой Е. В., Пахсарьян Н. Т. Москва: ИНИОН РАН, 2015. С. 161 – 168.
17. Дефо Д. Счастливая куртизанка, или Роксана: роман. СПб.: Азбука, 2014. 480 с.
18. Зусева-Озкан В. Б. Поэтика метаромана: «Дар» В. Набокова и «Фальшивомонетки» А. Жида в контексте литературной традиции: монография. Москва: РГГУ, 2012. 232 с.
19. Изотова Н. П. Ігрова тональність романів Дж. М. Кутзее: психонаративні коди // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика: збірн. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2015. Вип. 23. С. 161 – 165.
20. Изотова Н. П. Метафікціональна гра в ракурсі когнітивного дейксису (на матеріалі романів Дж. М. Кутзее) // Studia Philologica: збірн. наук. праць. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. Вип. 6. С. 71 – 75.
21. Изотова Н. П. Семантика психонаративу в контексті сюжетотворення (на матеріалі романів Дж. М. Кутзее) // Наукові записки. Серія: Філол. науки (мовознавство). Кіровоград: видавництво Лісенко В.Ф., 2015. Вип. 138. С. 331 –

334.

22. Кабанова И. В. Война в раннем творчестве Дж. М. Кутзее // Литература и война: век двадцатый: сборн. статей к 90-летию Л. Г. Андреева / под ред. О. Ю. Пановой, В. М. Толмачева. Москва: МАКС Пресс, 2013. С. 275 – 285.
23. Кабанова И. В. Тема художника и художественного творчества в английском романе 60-70 гг.: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.05 – литература стран Западной Европы, Америки, Австралии. Москва, 1986. 20 с.
24. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. Москва: Политиздат, 1990. 415с.
25. Кеба О. В. Проблематизація вербального спілкування як ключовий концепт художньої системи роману Дж. М. Кутсі «Безчестя» // Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8–9 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 131 – 133.
26. Кеба О. В. Роман Дж. М. Кутсі «Володар Петербурга» як фікційна біографія // Питання літературознавства / Problems of Literary Criticism. 2017. № 96. С. 71 – 93.
27. Кириченко О. Постмодернізм і роман: метаморфози традиційного жанру // Всесвіт. 2004. №11-12. С. 176 – 179.
28. Корнилова Е. В. Дефо Д. Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо [Электронный ресурс] / Русский филологический портал. Москва, 1982. С. 319 – 327. URL: <http://www.philology.ru/literature3/kornilova-82.htm> (дата звернення 04.03.16)
29. Кутзее Дж. М. Осень в Петербурге: роман / пер. с англ. С. Ильина. Москва: Эксмо, 2010. 320 с.
30. Кутзее Дж. М. Дневник плохого года: роман / пер. с англ. Ю. Фокиной. Москва: АСТ: Апрель, 2011. 349 с.
31. Лагуновский А. М. Образ Федора Достоевского в повести Дж. М. Кутзее «Осень в Петербурге» [Электронный ресурс] / Официальный сайт А. М. Лагуновского. URL: <http://lagunovskij.ucoz.ru> (дата звернення 16.02.18)

32. Лейдерман Н. Л. Теория жанра. Екатеринбург: Институт филологических исследований и образовательных стратегий «Словесник» УрО РАО, 2010. 904 с.
33. Літературознавча енциклопедія: у 2-х т. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
34. Літературознавчий словник-довідник / під. ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва. Київ: Академія, 1997. 752 с.
35. Лотман Ю. М. Роман в стихах Пушкина «Евгений Онегин». Спецкурс. Вводные лекции в изучение текста // Пушкин. Спб., 1997. С. 393 – 462.
36. Махмудова Н. А. Своеобразие жанра романа воспитания в творчестве Ч. Диккенса [Электронный ресурс] // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2010. № 3 (7). С. 106 – 110. URL: www.gramota.net/materials/2/2010/3/29.html (дата звернення 12.10.17)
37. Медведев П. Н. Формализм и формалисты. Ленинград: Изд-во писателей в Ленинграде, 1934. 208 с.
38. Михайлюк Н. І. «Роман про митця» в англійській літературі кінця XIX – початку XX століття. Наративні стратегії [Електронний ресурс] / Modern directions of theoretical and applied researches: матеріали науково-практичної конференції, 19-30 Березня 2013 р. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-113/literary-criticism-113/17030-113-0787> (дата звернення 10.12.2017)
39. Павлова О. О. Категории «история» и «память» в контексте постколониального дискурса (на примере творчества Дж. М. Кутзее и К. Исигуро): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья». Москва, 2012. 20 с.
40. Пригодич В. Б. «Бесчестье» «Осени в Петербурге», или «Безнравственное безволие» [Электронный ресурс] / Лебедь. 2004. № 396. URL: <http://www.lebed.com/2004/art3927.htm> (дата звернення 13.02.18)
41. Скуратівський В. Л. Проблеми мистецтва в німецькому романі критичного реалізму XX століття: дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.01.03 – література народів країн зарубіжжя. Київ, 1970. 337 с.
42. Соболевська Г. І. «Російська тема» у романі Дж. М. Кутзее «Осінь у Петербурзі»

- // Волинь філологічна: текст і контекст. Луцьк: Волинський університет імені Лесі Українки, 2011. С. 212 – 218.
43. Струкова Е. А. Образ творческой личности в творчестве постколониальных писателей Дж. М. Кутзее и С. Рушди: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья. Москва, 2016. 215 с.
44. Тмарченко Н. Д. Теория литературных жанров: учебное пособие. Москва: Академия, 2011. 256 с.
45. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика: учеб. пособие / вступ. статья Н. Д. Тмарченко. Москва: Аспект-Пресс, 1996. 334 с.
46. Тюпа В. И. Нарратология как аналитика повествовательного дискурса. Тверь: Твер. гос. ун-т, 2001. 58 с.
47. Ушакова Е. В. Эволюция жанра биографии в эпоху постмодернизма (на примере творчества П. Акройда) // Литература Великобритании в европейском культурном контексте: материалы X Международной научной конференции Российской ассоциации преподавателей английской литературы. Нижний Новгород: НГПУ, 2000. С. 152 – 153.
48. Шарифова С. Ш. Соотношение жанрового смещения со «смещением» жанра, «диапазоном» жанра и его переходными формами // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова: Филологические науки. Москва: изд-во МГГУ, 2010. №3. С. 51 – 57.
49. Фрейд З. Достоевский и отцеубийство. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.vehi.net/dostoevsky/freid.html>
50. Шмид В. Нарратология. Москва: Языки славянской культуры, 2003. 312с.
51. Шубина А. В. Проблема биографического жанра в творчестве Питера Акройда: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья. СПб., 2009. 183 с.
52. A Companion to the Works of J. M. Coetzee / edited by Timothy J. Mehigan. New York: Camden house, 2011. 257 p.
53. Alter R. Partial Magic: The Novel as a Self-Conscious. Los Angeles: University of California Press, 1975. 248 p.

54. Attridge D. J. M. Coetzee and the Ethics of Reading: Literature in the Event. Chicago: University of Chicago Press, 2004. 240 p.
55. Attwell D. The Life and Times of Elisabeth Costello: J. M. Coetzee and the Public Sphere // J. M. Coetzee and the Idea of the Public Intellectual / ed. by J. Poyner. Ohio: Ohio University Press, 2006. P. 25 – 42.
56. Attwell D. J. M. Coetzee: South Africa and the Politics of Writing. Berkeley: Paperback, 1993. 160 p.
57. Bailey L. Altering a Legacy: Rewriting Defoe in J.M. Coetzee's *Foe*. Hamilton: McMaster University MASTER OF ARTS, 2012. 108 p.
58. Brenna M. M. Queer Democracy: J. M. Coetzee and the Racial Politics of Gay Identity in the New South Africa // Journal of Commonwealth and Postcolonial Studies. Spring, 2003. № 1. Vol. 10.
59. Coetzee J. M. Elizabeth Costello: novel. New York: Viking, 2003. 233 p.
60. Coetzee J. M. Foe: novel. New York: Penguin books, 1987. 160 p.
61. Coetzee J. M. The Master of Petersburg: novel. London: Vintage books, 2004. 250 p.
62. Coetzee J. M. Doubling the Point: Essays and Interviews / ed. by D. Attwell. Harvard: Harvard University Press, 1992. 438 p.
63. Critical Essays on J. M. Coetzee / ed. by Sue Kossew // Critical Essays on World Literature Series. New York: Twayne Publishers, 1998. 256 p.
64. Critical perspectives on J. M. Coetzee / ed. by Graham Huggan and Stephen Watson; preface by N. Gordimer. London: Macmillan Press; New York: St. Martin's Press, 1996. 230 p.
65. Davidson J. Coetzee's Siberian Wastes. Rev. of Youth, J. M. Coetzee //
66. Derrida J. Force et Signification // L'Écriture et différence. Paris: Seuil, 1967. P. 9 – 50.
67. Dovey T. The Novels of J. M. Coetzee: Lacanian Allegories. Johannesburg: Ad Donker, 1988. 434 p.
68. Durrant S. Postcolonial Narrative and the Work of Mourning: J. M. Coetzee, Wilson Harris, and Toni Morrison. Albany: State University of New York Press, 2004. 152 p.
69. Dynarowicz E. Narrative strategies in J. M. Coetzee's *In the Heart of the Country*: Commentary on the (Post)Colonial Quilt [Электронный ресурс]. Poznan: Adam

http://www.academia.edu/2945465/Narrative_Strategies_in_J.M._Coetzee's_In_the_Heart_of_the_Country_Commentary_on_the_Post_colonial_Guilt (дата звернення 12.10.17)

70. Encountering Disgrace: Reading and Teaching Coetzee's Novel / ed. by B. McDonald. Rochester, N.Y.: Camden House, 2009. 376 p.
71. Gallagher S. A Story of South Africa: J.M. Coetzee's Fiction in Context. Harvard: Harvard University Press, 1991. 258 p.
72. Head D. The Cambridge Introduction to J. M. Coetzee. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 117 p.
73. Hayes P. J. M. Coetzee and the Novel: Writing and Politics after Beckett. Oxford: Oxford University Press, 2010. 284 p.
74. Hutcheon L. A Poetics of Postmodern: History, Theory, Fiction. New York & London: Routledge, 1988. 284 p.
75. J. M. Coetzee's Austerities / ed. by G. Bradshaw and M. Neill. London: Routledge, 2016. 288 p.
76. Kendall P. M. The Art of Biography. N.Y.; London: Norton & Company, 1985. 158 p.
77. Kossew S. Pen and Power. A Post-Colonial Reading of J. M. Coetzee and Andre Brink. Amsterdam-Atlanta, GA: Rodopi, 1996. 264 p.
78. Kusek R. Thirty Years After ... The Childhood of Jesus by J. M. Coetzee. Krakow: Jagiellonian University Press, 2013. 310 p.
79. Miller E. Is Literature Self-Referential? // Philosophy and Literature. Baltimore, 1996. Vol. 20. №20. P. 175 – 186.
80. Mulhall St. The Wounded Animal: J. M. Coetzee and the Difficulty of Reality in Literature and Philosophy. Princeton: Princeton University Press, 2009. 272 p.
81. Parry B. Speech and Silence in the Fictions of J. M. Coetzee // Critical Perspectives on J. M. Coetzee / ed. G. Huggan and St. Watson. London: Macmillan, 1996. P. 37 – 65.
82. Penner D. Countries of the Mind: The Fiction of J. M. Coetzee. N.Y.: Greenwood Press, 1989. 120 p.
83. Poyner J. J. M. Coetzee and the Paradox of Postcolonial Authorship. UK: Ashgate,

2009. 204 p.
84. Rich P. Apartheid and the Decline of Civilization Idea: An Essay on Nadine Gordimer's *July's People* and J. M. Coetzee's *Waiting for Barbarians* // *Research in African Literature*, 1984. № 3. P. 12 – 24.
85. Samolsky R. *Apocalyptic Futures: Marked Bodies and the Violence of the Text in Kafka, Conrad, and Coetzee*. N.Y.: Fordham University, 2011. 90 p.
86. Seret R. *Voyage into Creativity: the Modern Künstlerroman*. N.Y.: Peter Lang Publishing, 1992. 168 p.
87. Spires R. *Beyond the Metafictional Mode: Directions in the Modern Spanish Novel*. Lexington, Kentucky: The University of Kentucky Press, 1984. 166 p.
88. Spivak G. C. *Can the Subaltern Speak? // Marxism and the Interpretation of Culture* / ed. G. Nelson, L. Grossberg. Chicago: Illinois University Press, 1988. P. 271 – 313.
89. Strode T. F. *The Ethics of Exile: Colonialism in the Fictions of Charles Brockden Brown and J. M. Coetzee*. N.Y.: Routledge, 2005. 264 p.
90. *Strong Opinions: J. M. Coetzee and the Authority of Contemporary Fiction* / ed. by Ch. Danta, S. Kossew, J. Murphet. N.Y.: Bloomsbury Academic, 2001. 192 p.
91. Vaughan M. *Literature and Politics: Currents in South African Writing in the Seventies* // *Journal of Southern African Studies*, 1982. № 9. P. 118 – 138.
92. Wade J.-P. *Doubling Back on J. M. Coetzee* // *English in Africa*. Rhodes: ISEA, 1994. Vol.21. № 1,2. P. 191 – 219.
93. Waugh P. *Metafiction: the Theory and Practice of Self-Conscious Fiction*. London: Routledge, 1984. 186 p.